

Başvuru Numarası: 44984/19
Suphi Gümüş/Türkiye

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ DERNEĞİ

Tarafından Sunulan

Üçüncü Taraf Görüşü

(İFÖD, ifade özgürlüğünü savunan ve destekleyen bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur)

Giriş

1. **İFÖD**, Suphi Gümüş v. Türkiye (No. 44984/19) davasına ilişkin bu üçüncü taraf görüşünde sosyal medya platformlarında ifade özgürlüğü konusunu ele alacaktır. Söz konusu davada, **olay zamanında küçük statüsünde olan başvuru**, Facebook sosyal medya platformundaki faaliyetleri dolayısıyla terör propagandası yapmakla suçlanmaktadır. Anlaşıldığı üzere, dosya kapsamında, Facebook üzerinden yapılan altı paylaşım sebebiyle Şanlıurfa Ağır Ceza Mahkemesi tarafından suçlu bulunmuştur. Başvurucu uyuşmazlığa konu Facebook hesabının kendisine ait olduğunu reddetmiştir.
2. **İlk yayın** zafer işareti yapılan bir fotoğraftaki yorum ile ilgilidir. Yorumda, '*Bunu'da yazın, Sayın Adalet: ellerim kelepçeli de olsa, Çok yaşa Apo Başkan demeye devam edeceğim.*' içeriği yer almaktadır. **İkinci paylaşım**, '*Gever ve Cizre'de devlet terörü var, sessiz kalmayın*' yorumu bulunmaktadır. **Üçüncü paylaşım**, sarı, kırmızı, yeşil bir bileklik ile zafer işareti yapan genç bir adam fotoğrafıdır. **Dördüncü paylaşım**, Türk yetkililer tarafından PKK-Kürdistan İşçi Partisi'nin bir kolu olarak görülen 'YPG' olarak işaretlenmiş bir kişinin Kobane olarak belirtilen bir şehirde, yasa dışı bir silahlı örgüt olan IŞİD tankını karşılarken ki karikatürünü içermektedir. **Beşinci paylaşım**, PKK üyesi olduğu iddia edilen silahlı kadınları ve Kürtçe '*yaşasın Kobane direnişi*' yorumunu içeren bir fotoğraf hakkındadır ve **altıncı paylaşım**, PKK mensubu olduğu iddia edilen silahlı, üniformalı kişinin Kürtçe '*Kobane direnişin yeridir.*' yorumunu içermektedir. Yerel mahkeme, söz konusu 6 paylaşımın mahiyetleri itibariyle şiddet çağrısı içerdiğini ve dolayısıyla başvurunun bir terör örgütünün cebir, şiddet ve tehdit içeren yöntemlerini haklı ve meşru göstermek ve söz konusu yöntemlerin kullanılmasına teşvik etmek eylemlerinde bulunduğu yönünde değerlendirme yapmıştır.
3. Başvurucu suçlu bulunmuş ve 1 yıl 2 ay hapis cezasına çaptırılmış, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmiştir. Başvurucu ayrıca, iddia edilen olayların gerçekleştiği dönemde öğrenci olduğu lisede Facebook paylaşımları sebebiyle **disiplin soruşturmasına** tabi tutulmuştur.
4. Başvurucu, Sözleşme'nin 6. maddesi gereğince adil yargılanma hakkının, 9. Madde kapsamında din, düşünce ve vicdan özgürlüğünün ve 10. Madde kapsamında ise ifade özgürlüğünün ihlal edildiğinden hareketle şikayetle bulunmuştur.
5. **Dava dosyası üzerinden yukarıda bahsedilen hiçbir içeriğin başvuru tarafından oluşturulmadığı anlaşılmaktadır.** Aynı zamanda Başvurucu tutarlı bir şekilde cezai soruşturma ve kovuşturma aşamalarının tamamında, paylaşımların yayınlandığı Facebook hesabının kendisine ait olduğunu reddetmiştir. Avrupa Mahkemesinin *İmrek/Türkiye* kararında belirttiği üzere, Başvurucunun uyuşmazlığa konu eylemleri işlediğini reddetmesi gerekçesiyle söz konusu yayınların Başvurucunun ifade özgürlüğü kapsamında kabul edilmemesi Başvurucuyu Sözleşme'nin korumasından mahrum bırakacak kısır bir döngüye maruz bırakmaktadır.¹ Facebook hesabının başvurana ait olduğu kabul edilse dahi, Başvurucunun uyuşmazlığa konu paylaşımları hazırlamadığı, kendisinin sadece paylaşımları iletmediği anlaşılmaktadır. Facebook paylaşımlarının içeriği dikkate alındığında ise söz konusu içeriklerin tamamı Türk Ordusu tarafından, Türkiye'nin güneydoğusunda ve Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirilen askeri operasyonlara yönelik eleştiriler ile ilgilidir.
6. Avrupa Mahkemesi, taraflara Sözleşme'nin 10. Maddesinin 1. Fıkrası kapsamında başvurunun ifade özgürlüğüne müdahalede bulunulup bulunulmadığını sormuştur. Mahkeme ayrıca, müdahalenin, Sözleşme'nin 10. maddesinin 2. Fıkrası kapsamında düzenlendiği üzere hukuken öngörülebilir ve gerekli olup olmadığını sormuştur.² Özellikle, Facebook platformu üzerinden yayınlanan uyuşmazlığa konu içerik bakımından, Mahkeme, bu yayınların yapıldığı bağlam, yayınların zarar doğurma ihtimali ve yerel mahkemelerin, ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda belirlenen ve uygulanan kriterlere uygun olarak yeterli bir incelemenin ve uyuşmazlık bakımından

¹ *Halil İmrek/Türkiye*, no.45975/12, § 29, 10.11.2020.

² *Faruk Temel/Türkiye*, no. 16853/05, §§ 53-57, 01.02.2011; *Belge/Türkiye*, no. 50171/09, §§ 31, 34 ve 35, 06.12.2016.

menfaatler üzerine bir denge testinin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği üzerine yorum talep etmiştir.³

7. **İFÖD görüşünde yalnızca 10. Madde ile ilgili konular değerlendirilecektir.** Bu görüşte öncelikle ifade özgürlüğünün sınırlanmasına ve şiddete teşvike ilişkin Avrupa standartlarına yer verilecektir. Ardından sosyal medya paylaşımlarına ilişkin hukuksal konular tartışılacak ve söz konusu yayınların yarattığı etki değerlendirmesi yapılacaktır. Dolayısıyla, İFÖD sosyal medya platformları üzerinden yapılan çoğu yorumun daha ziyade önemsiz bir etkisinin ve/veya sosyal medya platformlarındaki yayınların erişimi bakımından Facebook gibi yarı kapalı sosyal medya platformlarının fazlasıyla sınırlı olduğu üzerine tespitlerde bulunacaktır. İFÖD ayrıca, ceza davalarında Sözleşme'nin 10. maddesi ile korunan ifade özgürlüğünün ihlali iddiaları kapsamında dikkate alınması gereken "genel ilkeler" üzerine usule ilişkin bir inceleme yapacaktır. Son olarak, **başvurucunun küçük statüsünde** olması bakımından cezaların orantılılığı değerlendirilecektir.

I. Terör ile Bağlantılı İfadelerin Sınırlandırılmasında Kullanılan Uluslararası Yasal Çerçeve

8. İFÖD, uluslararası insan hakları yargı içtihatlarında ifade özgürlüğü ile ilgili tartışılan temel sorulardan bir tanesinin ifade özgürlüğü ile şiddet arasındaki bağlantının nasıl değerlendirileceği meselesi olduğu görüşündedir. Terörizm ile ilgili ifadelerin suç olarak nitelendirilmesi, **yasaklanması gereken ifadenin kendisi değil, ancak doğurduğu etkilerdir argümanına dayanmaktadır.** İfadelerin sınırlandırılması için **uluslararası insan hakları belgelerindeki koşulların yerine getirilmesi gerektiğinden hareketle, terörizm ile ilgili ifadelerin hangi koşullar altında sınırlandırılabilirliğinin belirlenmesi gerekmektedir.** Eski Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri tarafından belirtildiği gibi, **şiddetin veya şiddet kullanma tehdidinin bir terör eyleminin temel bir bileşeni olduğu,** unutulmamalıdır ve terörizmle mücadele amacıyla öngörülen insan haklarına yönelik sınırlamaların 'olabildiğince kesin bir şekilde tanımlanması, hedeflenen amacı gerçekleştirmek için gerekli ve ölçülü olması' gerekir.⁴**Terör bağlantılı suçlarda iki temel sorun baş göstermektedir.** İlki, somut bir suç eylemi ile ilişkili olmayan genel ifadeler; ikincisi ise dolaylı olarak terörizmi teşvik eden ifadelerdir. Her iki durumda da ifade **özgürlüğünü** ihlal etmeden cezai yaptırım uygulanabilmesi için, şiddet eylemi ile ifade arasında ilişki kurulması gerekmektedir. Terör propagandası ve terörü teşvik, tehlike suçları olarak görüldüklerinden şiddet ile bağlantılarının olması için bir zarara yol açmaları gerekmez, bu tür eylemlerin gelecekte olası şiddet eylemlerini kışkırtacak veya teşvik edebilecek nitelikte olması yeterlidir. Bu da ifade özgürlüğü açısından uygulanması gereken testin, **beyan ile eylem arasındaki yakınlığı belirleyebilecek bir test olması gerektiği anlamına gelmektedir.** Devletlerin, ceza hukuku kapsamında bu konuyu düzenleme ve belirleme hususunda sınırsız bir takdir yetkisi yoktur.
9. Terörizmin Önlenmesi Sözleşmesinin 12. maddesi Sözleşme hükümlerinin uluslararası insan hakları hukukuna uygun olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, terör propagandası suçu, AİHM ve diğer uluslararası insan hakları standartlarına uygun bir şekilde uygulanmalı ve yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, propagandaya yönelik eylemlerinin, terörle mücadele bakımından meşru bir amaç taşıdığı düşünülebilir ise de keyfi, ayrımcı ve orantısız sınırlamaların uluslararası hukuku ihlal edeceği apaçık ortadır.

i. AİHM'in Çok Unsurlu Teşvik Testi

10. AİHM bir **ifadenin cezalandırılmasının meşru olup olmadığını değerlendirmek için kompleks bir dengeleme testi geliştirmiştir.** Test, farklı hukuk sistemlerinin değişen ihtiyaçlarını dikkate almakta ve hem AİHM'e hem taraf devletlere takdir marjı tanımaktadır. Bu yaklaşımın belirsizliğe yol açtığına dair argümanlar olsa da pek çok davada AİHM'in dengeleme testinin "açık yakın tehlike" testine benzer sonuçlar verdiğini söylemek mümkündür. AİHM'in konuşma ile şiddet arasındaki ilişkiyi tespit etmek için dengeleme testini uyguladığı Türkiye aleyhine verdiği 1999 kararlarında ve sonraki içtihadında konuşmayı yapan kişiyi ve kullanılan aracı dikkate almıştır. Bu

³ Gözel ve Özer/Türkiye, no. 43453/04 ve 31098/05, § 64, 06.07.2010, ve Mart ve diğerleri/ Türkiye, no. 57031/10, § 32, 19.03.2019.

⁴ 10 Ocak 2012 tarihli Rapor (CommDH(2012)2), para. 69.

dengeleme yaklaşımı, “şiddeti kışkırttığı söylenemez veya şiddeti kışkırttığı şeklinde yorumlanamaz” formülüne dayanan üç unsurlu bir kümülatif test gerektirir:

- Değerlendirme ifadenin kimin tarafından, hangi konuda ve hangi yollarla dile getirildiğini dikkate alıyor mu?
- Şiddete teşvik var mı?
- Bu ifadenin şiddete yol açma ihtimali var mı?

11. Başka bir deyişle, bir ifadenin Sözleşme uyarınca hukuka uygun bir şekilde sınırlandırılabilmesi için, şiddete teşvik içermesi ve bu teşvikin sonucu olarak bir şiddet olayının vuku bulmasının muhtemel olması gerekmektedir. AİHM bu iki koşulun gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermek için bir dizi etkeni incelemektedir. **Bu inceleme Çok Unsurlu Teşvik Testi olarak bilinmektedir. İFÖD, Facebook üzerinden yapılan paylaşımlar gibi sosyal medya içeriklerinin şiddete teşvik veya terör propagandası teşkil edip etmediğine karar verilirken ilgili ifadenin paylaşıldığı mecranın muhtemel etkisinin önemli bir faktör olarak söz konusu testin⁵ uygulanmasında dikkate alınması gerektiği kanaatindedir.**

ii. Konuşmacı/İçeriğin Üreticisi/ İçeriği Yayan

12. Sözleşmenin 10. maddesinin 2. paragrafı kapsamında siyasi ifadelerin ya da kamu yararını ilgilendiren konuşmaların sınırlandırılması çok istisnai hallerde mümkündür. İzin verilebilir eleştirinin sınırları hükümete ilişkin olarak, sıradan bir vatandaşa hatta politikacılara oranla çok daha geniştir. Buna ek olarak, hükümetin işgal ettiği hâkim konum, özellikle haksız saldırı ve eleştirilere yanıt verebilmek için başka araçların kullanılabileceği durumlarda cezai tedbirlere başvurmaktan kaçınmasını gerektirir.⁶

13. Bu bağlamda, çeşitli türlerdeki sosyal medya kullanıcıları arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Mahkeme içtihadı uyarınca, her ne kadar konuşmayı yapan kişinin unvan ve konumu önemli olsa da daha önce Mahkeme tarafından değerlendirilmemiş farklı sosyal medya platformlarının kullanıcıları da bulunabilmektedir. Bu nedenle, aşağıda yer verilen sosyal medya kullanıcıları türleri arasında, eğer varsa, cezai sorumluluğun belirlenmesi bakımından ayırma gidilmesi gerekmektedir:

- a. **Konuşmacı**, içerik yaratan, üreten ve orijinal içeriğe sahip olan kişidir.
- b. **Doğrudan Dağıtımçı** orijinal içeriği paylaşan kişidir.
- c. **Dolaylı Dağıtımçı** orijinal içeriği beğenen kişidir.

14. Sosyal medyadaki paylaşım ve içerik nedeniyle konuşmacı kategorisinin sorumluluğunu gündeme getirdiği durumlarda dahi, aşağıda açıklanacağı üzere Mahkeme içtihadına göre dağıtımın potansiyel etkilerinin ayrıca değerlendirilmesi gerektiğinden, bu sorumluluk her durumda dağıtımçı kategorisini kapsayacak şekilde genişletilemez.

iii. İçeriğin Facebook Platformu Üzerindeki Paylaşımının Potansiyel Etkisi

15. Sosyal medya platformları arasında ve kullanıcıların bu platformları nasıl kullanmayı tercih ettikleri konusunda azımsanamayacak farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, Twitter, büyük ölçüde açık bir mikro blog platformu olarak görülürken, Facebook kullanıcılarının kendi Facebook ‘duvar’ları üzerinden ‘arkadaşlarına’ görünür olan paylaşımlar yapmasından hareketle (kullanıcıların içeriği herkes tarafından erişilebilir yapmaması halinde) daha ziyade yarı kapalı bir platform olarak değerlendirilmektedir. Facebook kullanıcıları profillerinin herkese mi yoksa sadece aile ve arkadaşlara mı açık olacağı konusunda kendileri karar vermektedirler. Dolayısıyla, İFÖD, **ihtilafli paylaşımın** tamamen kamuya açık bir platform, internet sitesi veya blog mu veya yarı özel bir platform üzerinden mi yapıldığı gibi platform özelliklerinin de

⁵ *Murphy/İrlanda*, no. 44179/98, § 69, ECHR 2003 IX (extracts).

⁶ *Erdoğan ve İnce/Türkiye*, no. 25067/94, § 50, 8.7.1999; *Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye*, no. 23536/94, § 62, 08.7.1999; *Sürek/Türkiye* (no. 4), no. 24762/94, § 57, 08.7.1999; *Sürek/Türkiye* (no.2), no. 24122/94, § 34, 8.7.1999; *Yalçın Küçük/Türkiye*, no. 28493/95, § 38, 5.12.2002; *Erdoğan/Türkiye*, no. 25723/94, §§ 61-62, 15.6.2000.

değerlendirilmesinin önemli olduğuna inanmaktadır.⁷Mahkeme ilgili ifadenin dile getirildiği mecranın potansiyel etkisinin, bir müdahalenin orantılılığına ilişkin değerlendirmede dikkate alınması gereken önemli bir faktör olduğunu tespit etmiştir.⁸ Mahkemenin içtihadına göre, “İnternette küçük bir okuyucu kitlesine erişen, dolayısıyla potansiyel etkisi bu okuyucu kitlesi ile sınırlı olan bir ifadenin etkisinin, ana akım ve çok ziyaret edilen bir web sayfasında yayınlanan bir ifadenin etkisi ile aynı olmadığı açıktır”⁹ Bu nedenle İnternetteki bir yayının potansiyel etkisinin değerlendirilmesinde bu yayının halka ulaşma boyutunun da göz önünde bulundurulması gerekir Benzer şekilde, *Tamiz/ Birleşik Krallık*¹⁰ kabul edilebilirlik kararında AİHM, “Milyonlarca İnternet kullanıcısı her gün İnternet üzerinden milyonlarca yorum yapmakta ve bu kullanıcıların çoğunun ifadeleri incitici, hatta aşağılayıcı olarak değerlendirilebilecek niteliktedir. Bununla birlikte, **yorumların büyük çoğunluğu, niteliği itibariyle oldukça önemsiz sayılabilecek ve/veya yayınların erişme alanı çok sınırlı olup** başka kişilerin ya da devlet kurumlarının itibarı üzerinde **önemli bir zarara yol açma ihtimali çok sınırlı olacak** (§80-81) ve cezai kovuşturma ya da ihraç gibi başka bir yaptırıma tabi tutulmasını gerektirmeyecektir.

16. İfade Özgürlüğünün Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü Frank La Rue, İnsan Hakları Konseyinin 16/4, A/67/357 numaralı önergesi uyarınca hazırladığı 7 Eylül 2012 tarihli raporunda ayrıca “az ve sınırlı sayıda kullanıcının bulunduğu bir Facebook grubunda bir kişi tarafından paylaşılan ifadelerin ana akım bir web sayfasında paylaşılan bir ifade ile aynı ağırlığa sahip olmayacağını” (§ 46) belirtmiştir.
17. Bu nedenle, İFÖD, iddia edildiği üzere başvurusunun Facebook üzerinden 6 paylaşım yaptığı zaman veya başvurusunun yargılandığı süre zarfında¹¹, yorumlarıyla kamunun ilgisini çekebilecek ve böylelikle ihtilafli beyanların etki alanını artırma potansiyeli olan¹² kamuya mal olmuş, tanınan veya etkileyici bir kişi¹³ ya da Youtuber¹⁴ veya popüler bir sosyal medya kullanıcısı¹⁵ olup olmadığı konularında ayırım yapılması gerektiği tavsiyesinde bulunur. Ayrıca Mahkeme, paylaşılan gönderilerin içeriğini dikkate almalı, **siyasi nitelikleri olup olmadığını ve genel ve kamuyu ilgilendiren bir konuda siyasi bir tartışmanın parçası olup olmadıklarını da** gözetmelidir. Üçüncü olarak, Mahkeme, başvuru tarafından paylaşıldığı iddia edilen ifadelerin kamuoyunun dikkatini çekip çekmediğini de değerlendirmelidir. Son olarak, Mahkeme, yerel yargı makamların, başvurusunun Facebook’daki gönderilerinin potansiyel etkisini ve orijinal içeriğin **dağıtılmasındaki cüzi rolünü değerlendirip değerlendirmedeğini** incelemelidir. İFÖD, söz konusu unsurların dikkate alınması gereken önemli faktörler olduğu ve Mahkeme tarafından **mevcut davada değerlendirmesi gerektiği görüşündedir.**

iv. İçeriklerin Bağlamı ve Şiddete Teşvik Gerekliliği

18. Türkiye aleyhine AİHM’in önüne giden 10. madde ihlali iddiaları farklı ceza hükümlerine dayansa da bunların hepsinin ortak yanı devleti ve toplumun genelini rahatsız eden, genellikle hükümetin terörle mücadele pratiklerini ve Kürt sorununa ilişkin politikasını eleştiren ve bazen bir örgütün eylemlerini ya da onun liderini öven ve meşrulaştıran ifadeler olmasıdır.
19. Bu davalarda, Mahkeme sadece ifadenin kendisine dayanılarak cezai yaptırım uygulanması kabul edilemez bulmaktadır. 2005’ten bu yana Mahkeme, ulusal mahkemeler tarafından herhangi bir inceleme yapılmadan sadece ifadenin devleti eleştirdiği, propaganda veya kin ve nefreti teşvik teşkil ettiği gerekçesiyle mahkumiyete karar verilen davalar üzerine çok sayıda yargılama

⁷ *Savva Terentyev/Rusya*, no. 10692/09, 28.08.2018, § 79.

⁸ *Murphy/İrlanda*, no. 44179/98, § 69, ECHR 2003 IX (extracts).

⁹ *Savva Terentyev/Rusya*, § 79, no. 10692/09, 28.08.2018.

¹⁰ *Tamiz/ Birleşik Krallık*, no. 3877/14, 19.09.2017.

¹¹ *Stomakhin/Rusya*, no. 52273/07, 09.05.2018, §131.

¹² *Savva Terentyev/Rusya*, § 81, no. 10692/09, 28.08.2018.

¹³ *Contrast, Osmani ve Diğerleri/ eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti* (dec.), no. 50841/99, 11.10.2001; *Féret/Belçika*, no. 15615/07, §§ 75 ve 76.

¹⁴ *Rebechenko/Rusya*, no. 10257/17, 16.04.2019, § 25.

¹⁵ *Magyar Helsinki Bizottság/Macaristan* [GC], no. 18030/11, § 168, ECHR 2016.

yapmıştır.¹⁶ Bu davalarda, Mahkeme, derinlemesine inceleme yapma gerekliliği görmeksizin önceki kararlarına atıfla defaatle ihlal tespit etmiştir.

20. Terör örgütü lehine propaganda yapıldığı iddia edilen yakın tarihli kararlarında, Mahkeme, itiraz konusu eylemleri kendi bağlam ve zarar verme kapasitelerini dikkate aldığı **yerel mahkemelerin iddia edildiği üzere şiddete, silahlı direnişe, ayaklanmaya teşvik etme veya nefret söylemi içerdiğini göstermede başarısız olmasından hareketle** ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir.¹⁷
21. Mahkeme, yerel makamlardan ve mahkemelerden ihtilafli içeriğin kendi bağlamında okunduğunda neden terör örgütü tarafından kullanılan **şiddeti meşrulaştırma ya da teşvik etme şeklinde yorumlanması gerektiği hakkında yeterli gerekçe sunmasını beklemektedir**. Bununla beraber, yerel mahkemeler söz konusu içeriğin hangi sebeple PKK ve güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmaya ilişkin kamusal yararı içeren bir tartışmaya katılma olarak değerlendirilemeyeceğini gerekçelendirmektedir.¹⁸ Bu nedenle, **bir ifadenin cezalandırılabilmesi için bu ifadenin şiddete çağrı ya da teşvik içermesi gerekmektedir**. AİHM şiddete çağrı veya teşvik olmadığı durumlarda bir insanın terör örgütünün amaçları ya da talimatları ile kesişiyor gibi görünen eylem ve açıklamaları nedeni ile cezalandırılmasının endişe verici olduğuna karar vermiştir.¹⁹ Bir ifadenin sadece hükümet hakkında sert ve eleştirel olması hatta tek taraflı olması şiddete teşvik ettiği anlamına gelmemektedir. Bu bağlamda, AİHM pek çok açıklamayı ifade özgürlüğü sınırları içerisinde değerlendirmiştir. Bunlardan bazıları: “*Kürdistan Türk devleti tarafından sömürge olarak istila edilmiştir*”; Türk devletinin “siyasi, askeri ve ideolojik” açılardan “Kürdistan’a baskı uyguladığının iddia edilmesi; Kürtlerin karşı karşıya kalmış olduğu “ırkçı inkar” politikasının faşist bir hareketin” geliştirilmesinde araç olarak kullanılması²⁰ “şimdi hesapların kapanmasının zamanı geldi” gibi ifadelerle Kürt hareketinin amacının romantize edilmesi; Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin terörist bir devlet olarak tanımlanması²¹ Devletin askeri operasyonlarının “Devletin gerilla ile kirli bir savaşa girdiği” ve “Kürt halkına bir savaş açıldığı” ifadelerini de içeren söylemlerle kınanması;²² “Kürdistan yanıyor” demek ve “olayları soykırım olarak nitelendirmek”,²³ Devleti katliam yaptığını iddia etmek veya çatışmayı savaş olarak nitelendirmek²⁴ şeklindeki ifadelerdir.
22. Mahkeme’ye göre her ne kadar her iki tarafa yönelik eleştirel ifadeler şiddete teşvik olmadığını gösterse de **ifadelerin tek taraflı olması tek başına cezalandırılması için gerekçe olamaz**.²⁵ Tam aksine, ulusal yetkililerin ne kadar hoşla gitmeyen fikir ve görüşler olursa olsun, halkın güneydoğudaki duruma ilişkin farklı bir perspektiften bilgi alma hakkına gereken önemi verme yükümlülükleri vardır. İfadenin önyargılı ya da abartılı olması, gerçeği saptırması veya provokatif ve Devlete yönelik hakaret içeriyor olması tek başına o ifadelerin cezalandırılabilmesi için yeterli değildir.²⁶ Sözleşme bir bütün olarak okunduğunda, doğal olarak yaşam hakkı ve işkence yasağı gibi temel ilkeleri koruma kapasitesine sahip sert ifadelerle daha fazla tolerans gösterilmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır. Baskıcı ortamlarda gerçeğin ortaya çıkarılmasının ne kadar zor olduğu düşünüldüğünde devlet görevlilerinin bu temel hakları ihlal eden davranışlarının açığa çıkartılması daha özel bir önem taşımaktadır. Bu eylemleri açığa çıkaran ve bunları halka açıklayan insanların cezai yargılamalara maruz kalması sözleşmenin ruhuna aykırı olacaktır çünkü bu önlemler etkili bir soruşturma yürütülmesi açısından önemli bir fırsattır.²⁷ Mahkeme doğrudan

¹⁶ *Gözel ve Özer/Türkiye* (no. 43453/04 ve 31098/05); *İncal/Türkiye* (no. 22678/93).

¹⁷ *Mart ve diğerleri/Türkiye*, no. 57031/10, 19.03.2019, § 32; *Necdet Atalay/Türkiye*, no. 76224/12, 19.11.2019, § 20, *Mehdi Tanrıkulu/Türkiye*, no. 9735/12, 05.05.2020, § 33.

¹⁸ *Mehdi Tanrıkulu/Türkiye*, no. 9735/12, 05.05.2020, § 32.

¹⁹ *Gülcü/Türkiye*, no.17526/10, 19.1.2016, § 112.

²⁰ *Başkaya ve Okçuoğlu/Türkiye*, no. 23536/94 ve 24408/94, § 64.

²¹ *Sürek/Türkiye* (no. 4), no. 24762/94, § 56.

²² *Erdoğan/Türkiye*, no. 25723/94, § 62.

²³ *Şener/Türkiye*, no. 26680/95, § 44.

²⁴ *Karkın/Türkiye*, no. 43928/98, 23.9.2003.

²⁵ *Sürek ve Özdemir/Türkiye*, no. 23927/94 ve 24277/94, § 61.

²⁶ *Özgür Gündem/Türkiye*, no. 23144/93, 16.3.2000, § 60.

²⁷ *Yavuz and Yaylalı/Türkiye*, no. 12606/11, § 54, 17.12.2013.

ve dolaylı şiddet arasında çok açık bir ayrım yapmamaktadır.²⁸ Ancak, ifadenin açıkça şiddeti teşvik etmediği durumlarda Mahkeme tarafından uygulanan testin şartlarını sağlamak oldukça zordur. Özellikle, sanığın açıkça gösterdiğinden başka niyetleri olduğunun iddia edildiği durumlarda, yetkililerin somut delil sunma yükümlülüğü vardır.²⁹ Yalnızca terör örgütünün de benzer ifadelerde bulunduğu ileri sürülmesi somut delil olarak sayılmayacaktır.³⁰

23. Mahkeme, *Gözel ve Özer/Türkiye* yarı pilot kararında,³¹ kışkırtmanın olup olmadığı belirlenirken ifadenin şiddete neden olma olasılığının dikkate alınması gerektiğini açıkça gösteren bir formülü özetlemektedir: “*Bir ifade şiddete teşvik içermiyorsa, terör eylemlerini veya destekçilerinin amaçlarını meşrulaştırmıyorsa ve bazı insanlara karşı derin ve anlamsız nefrete dayalı bir şiddeti teşvik etmiyorsa yalnızca terörist örgüt tarafından dile getirildiği ya da onun hakkında olduğu için yasaklanamaz.*” *Gül ve Diğerleri/Türkiye* davasında, atılan bazı sloganların (mesela “*Siyasi iktidar silahın namlusundan çıkar*”, “*Bunun hesabını soracak olan silahın namlusudur*”) şiddet içerikli tonu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, bunların iyi bilinen klişeleşmiş solcu sloganlar olduğu ve hukuka uygun gösteriler sırasında atıldığı düşünüldüğünde- “kamu güvenliği” ve “kamu düzeni” üzerindeki etkisini sınırlamıştır- bunlar şiddete ya da ayaklanmaya çağrı olarak yorumlanamayacaklardır.³² *Yağmurdereli* davasında, başvurusunun sözlü olarak ifade ettiği sert söylemlerin, çatışma bölgesinden kilometrelerce uzakta İstanbul’da dile getirilmiş olması, Mahkemenin ihlal bulmasında önemli bir rol oynamıştır.³³ Mahkeme bu nedenle, başvuru tarafından paylaşılan içeriklerin bağlamını dikkate almalı ve paylaşılan içeriklerin şiddete teşvik etme anlamına gelip gelmediğini veya bu içeriklerin kabul edilebilir eleştiri sınırları içerisinde kalıp kalmadığını değerlendirmelidir.

v. **Facebook Paylaşımlarının İçeriği: Siyasi İfadeler Daha Kapsamlı Bir Korumadan Faydalanır**

24. Mahkemenin yerleşik içtihadı, siyasi söylemin daha geniş korumaya sahip olduğu ve Sözleşme'nin 10. Maddesi'nin 2 fıkrası uyarınca siyasi söylemler veya kamuyu ilgilendiren konulardaki tartışmalar üzerine dar kapsamlı bir sınırlama alanı bulunduğu yönündedir. Dolayısıyla, kamu yararını ilgilendiren bir tartışmanın varlığı halinde devletlerin takdir yetkisi, azalmaktadır.³⁴ Bu nedenle, görülmekte olan bir davada, yerel mahkemeler, çevrimiçi içeriğin mahiyeti bakımından siyasi nitelikli veya kamu yararını ilgilendiren bir konunun söz konusu olup olmadığı bakımından değerlendirme yapmalıdır. Yerel mahkemeler ifadeleri, “**ilgili tartışma bağlamında analiz etmeli ve hangi fikri vermeye çalıştığını ortaya koymalıdır.**”³⁵ Mahkeme, *Terentyev/ Rusya* davasında, haklı olarak, yerel mahkemelerin “söz konusu beyanların, siyasi ve sosyal arka planı ve erişimin kapsamını dikkate alarak, beyanların herhangi bir zarara sebep olma potansiyelinin değerlendirilmesi yönünde girişiminde bulunmadığını” tespit etmiştir.³⁶

25. Bununla beraber, yerel mahkemeler ihtilaf konusu ifadelerin adil bir şekilde yorumlanması, anlak veya geniş kapsamlı değerlendirilmesi noktasında **doğrudan veya dolaylı bir şiddet çağrısının olup olmadığını veya şiddetin, nefret ve hoşgörüsüzlüğün haklı gösterilip gösterilmediğini değerlendirmelidir.**³⁷

²⁸ Howard, D., “Türkiye’den Edinilen Dersler: Terörle Mücadele Mevzuatı ve İfade Özgürlüğünün Korunması” [2005] E.H.R.L.R. 75.

²⁹ *Yağmurdereli/ Türkiye*, no. 29590/96, § 53.

³⁰ Anayasa Mahkemesi, *Zübeyde Füsün Üstel* (Barış Akademisyenleri kararı), B. No. 2018/17635, 26.07.2019.

³¹ *Gözel ve Özer/Türkiye*, no. 43453/04 ve 31098/05, 06.07.2010.

³² *Gül ve Diğerleri/Türkiye*, no. 4870/02, § 41.

³³ *Yağmurdereli/Türkiye*, no. 29590/96, § 54.

³⁴ *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy/Finlandiya*, [BD], no. 931/13, § 167, 27.06.2017.

³⁵ *Savva Terentyev/Rusya*, § 82, no. 10692/09, 28.08.2018.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Diğer emsallerin yanı sıra bkz. *İncal/Türkiye*, no. 22678/93, 09.06.1998, § 50, Rapor 1998-IV; *Özgür Gündem/Türkiye*, no. 23144/93, § 64, AİHM 2000-III; *Gündüz/Türkiye*, no. 35071/97, §§ 48 ve 51, AİHM 2003-XI; *Hizb ut-Tahrir ve Diğerleri/ Almanya* (dec.), no. 31098/08, § 73, 12.06.2012; *Fáber/Macaristan*, no. 40721/08, §§ 52 and 56-58, 24.07.2012 ve *Vona v. Macaristan*, no. 35943/10, §§ 64-67, AİHM 2013.

26. Mahkeme, saldırgan ifadelerin kasten aşağılama içermesi halinde ifade özgürlüğü koruması kapsamı dışında kalabileceğini belirtmektedir; **ancak kaba ifadelerin kullanılması tek başına bir ifadenin saldırgan olarak nitelendirilmesinde belirleyici değildir** zira bu sadece bir üslup meselesi olabilir. Mahkemeye göre üslup ifadenin şekli olarak iletişimin bir parçasını oluşturur ve ifade edilen fikir ve bilgilerin içeriği ile birlikte korunur.³⁸ Mahkeme, belirli kişiler tarafından rahatsız edici veya hakaret olarak algılanabilecek her ifadeye yaptırım uygulanmasının meşrulaştırılamayacağını belirtmektedir. Yalnızca rahatsız edici, incitici ve saldırgan kelimelerin kullanıldığı bağlamın dikkatli bir şekilde incelenmesiyle, Sözleşmenin 10. maddesi altında korunan şok edici ve incitici ifadeler ile demokratik bir toplumda hoş görülemeyecek saldırgan ifadeler arasındaki ayırım yapılabilir.³⁹ Bu bağlamda Mahkeme, başvuruçunun kullandığı dili ya da sözlerin ağırlığını tasvip etmemekle birlikte, “*Her Rus kentinin ortasında, şehir merkezinde... Auschwitz’de olduğu gibi bir fırın olsaydı ve her gün, daha da iyisi günde iki kez (örneğin öğleyin ve gece yarısı) yolsuz polisler törensel olarak yakılsaydı harika olurdu. İnsanlar onları yakabilirdi. Bu toplumu serseri polis pisliğinden temizlemenin ilk adımı olabilirdi.*” gibi sert ifadeleri dahi başvuruçunun yolsuzluk yapan ve yetkilerini kötüye kullanan polislerin (yozlaşmış) “temizlendiğini” görme arzusunu yansıtan kışkırtıcı bir metafor olarak değerlendirmiş ve başvuruçunun durumun iyileştirilmesi amacıyla önlemler alınması için duygusal bir çağrısı şeklinde yorumlamıştır.⁴⁰ Belirli içerik türleri bakımından doğrudan veya dolaylı olarak şiddete veya şiddetin, nefretin veya hoşgörüsüzlüğün haklı gösterilmesi yönünde çağrı yapıldığına yönelik inceleme yapılırken Mahkemenin söz konusu değerlendirmesi dikkate alınmalıdır.
27. Bu nedenle İFÖD bağlam analizinin yanında, bu ve ileride sosyal medya içerikleri ile ilgili gelebilecek benzer başvurular açısından içerik analizinin de değerlendirme açısından önemli bir unsur olduğunu düşünmektedir.

II. 10. Maddenin Usule İlişkin Yükümlülükleri

28. Mahkeme, 10. maddenin Sözleşmeciler tarafından usuli yükümlülükler yüklediğini ve Mahkemenin görevinin iddia edilen müdahaleye davanın ışığında bir bütün olarak bakmak ve müdahalenin "güdülen meşru amaçla orantılı" olup olmadığını, ulusal makamlar tarafından ileri sürülen gerekçelerin "ilgili ve yeterli" olup olmadığını saptamak olduğunu belirtmektedir. Bunu yaparken, Mahkeme, ulusal makamların 10. maddede yer alan ilkelere uygun standartları uyguladıklarından ve ayrıca ilgili olayların kabul edilebilir bir değerlendirmesine dayandıklarından emin olmalıdır. Mahkeme, **yargılamaların adil yürümesinin ve başvurana tanınan usuli güvencelerin, 10. madde ile güvence altına alınan ifade özgürlüğüne yönelik bir müdahalenin orantılılığını değerlendirirken** dikkate alınması gereken faktörler olduğunu vurgulamıştır.⁴¹ Bu bağlamda Mahkeme, tarafların iddialarının dinlendiğini göstermesi, karara karşı itiraz ve temyiz yollarına başvurma imkânı vermesi ve ayrıca yargı kararlarının haklı olduğunu kamuoyuna göstermesi açısından yargı kararlarının gerekçelendirilmesi yükümlülüğünün **Sözleşmenin 6/1. maddesi uyarınca temel bir usuli güvence olduğunu belirtmektedir.** Bu genel kural, ayrıca, yerel mahkemelerin **bir müdahale için "ilgili" ve "yeterli" gerekçeler sunmasını zorunlu kılarak, Sözleşmenin 10 ve 11. maddeleri kapsamındaki özel yükümlülüklerle dönüşmektedir.** Bu yükümlülük, diğer şeylerin yanı sıra, bireylerin ifade özgürlüklerini veya toplanma özgürlüklerini kısıtlayan bir mahkeme kararının arkasındaki nedenleri öğrenmelerine ve bunlara itiraz etmelerine olanak tanır ve böylece Sözleşme'nin 10. ve 11. maddeleri kapsamında korunan haklara keyfi müdahaleye karşı önemli bir usuli güvence sunar.⁴² İFÖD, Mahkeme'nin ilk olarak ve başlıca yerel mahkemelerin ihtilafa konu sosyal medya paylaşımını, Mahkeme tarafından geliştirilen **çok**

³⁸ *Gül ve Diğerleri/Türkiye*, no. 4870/02, § 41, 08.06.2010; *Grebneva ve Alisimchi/Rusya*, no. 8918/05, § 52, 22.11.2016; *Savva Terentyev/Rusya*, no. 10692/09, § 68, 28.08.2018.

³⁹ *Vajnai/Macaristan*, no. 33629/06, §§ 53 ve 57, AİHM 2008.

⁴⁰ *Savva Terentyev/Rusya*, § 72, no. 10692/09, 28.08.2018.

⁴¹ *Baka/Macaristan* [BD], no. 20261/12, § 161, 23.06.2016; *Kula/Türkiye*, no. 20233/06, §§ 45 ve 46, 19.06.2018.

⁴² *Lindon, Otchakovsky-Laurens ve July/Fransa* [BD], nos. 21279/02 ve 36448/02, § 45, AİHM 2007-IV; *Sapan/Türkiye*, no. 44102/04, §§ 40-42, 08.06.2010; *Cumhuriyet Vakfı ve Diğerleri/Türkiye*, no. 28255/07, §§ 67-68, 08.10.2013; *Gülcü/Türkiye*, no.17526/10, § 114, 19.01.2016.

unsurlu teşvik testine uygun bir incelemenin yapılıp yapılmadığı yönünde değerlendirme yapması gerektiği görüşündedir. Bununla beraber, **yerel mahkemelerin 10. madde bünyesindeki usul standartlarına uygun değerlendirme yapıp yapmadığı incelenmelidir.**⁴³ Mahkeme, **Anayasa Mahkemesi dahil olmak üzere** yerel mahkemelerin yukarıda açıklanan ilgili bütün unsurları dikkate alarak gerekçeli bir karar verip vermediğini değerlendirmelidir.

III. Cezanın Orantılılığı ve Başvurucunun Yaş Küçüklüğü Durumu

29. Başvurucu, iddialara konu **olayların gerçekleştiği sırada 17 yaşından küçük olmasından hareketle** Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin 3. fıkrası uyarınca 15-18 yaşları arasında suç işleyenler bakımından hükmedilecek ceza ilgili hüküm uyarınca üçte bir azaltılmaktadır.
30. Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin ikinci fıkrası terör örgütü lehine propaganda yapanların 1 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Mevcut davada, ağır ceza mahkemesinin **cezanın alt sınırından uzaklaşarak** 1 yıl 2 ay cezaya hükmettiği ve suçun basın yoluyla işlendiği gerekçesiyle cezayı yarı oranında arttırdığı görülmektedir. Ayrıca, mahkeme suçun zincirleme bir şekilde işlenmesi sebebiyle cezayı dörtte bir oranında arttırmıştır. Son olarak, ağır ceza mahkemesi ayrıca, ilk olarak, yukarıda belirtilen Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca üçte bir ve daha sonra iyi hal sebebi ile Türk Ceza Kanunu'nun 62. maddesinin birinci fıkrası uyarınca altı da bir oranında indirmiştir.
31. Her ne kadar Mahkeme, **terör propagandası suçunun bir yıl hapis cezası olan alt sınırının biraz üzerinde cezaya hükmetmiş ise de** Facebook platformunu ana akım medya olarak değerlendirmiş ancak işbu bildiri de değinildiği üzere Facebook platformunun karakteristik özelliklerini incelemeksizin cezayı yarı oranında arttırmıştır. Ayrıca, Mahkeme, her bir paylaşımı ayrı bir suç fiili olarak değerlendirmiş ve Başvurucunun zincirleme suç işlediğine hükmederek, cezayı ikinci kez yarı oranında arttırmıştır. **Başvurucu, 1 yıl 14 ay ve 7 gün hapis cezasına çarptırılmıştır.** Sonuç olarak yukarıda belirtilen indirmeler ile, **cezanın tamamı 1 yıl 2 ay 16 gün hapis cezası olarak belirlenmiştir.** Hükümün açıklanması geri bırakılmıştır.
32. İFÖD, Avrupa Mahkemesi'nin suç işlendiği sırada küçük statüsünde olan başvurucunun eylemleri ile verilen cezanın orantılı olup olmadığını değerlendirmesi gerektiği görüşündedir. Mahkeme, *Gülcü v. Türkiye* kararında müdahalenin orantılı olup olmadığını değerlendirirken başvurucunun söz konusu zaman aralığında küçük statüsünde olduğunun dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁴ Uluslararası sözleşmelere ve belgelere atıfla,⁴⁵ Mahkeme, **bir çocuğun gözaltına alınmasını, tutuklanmasını veya hapis cezasına çarptırılmasının son çare olarak başvurulması gereken bir yöntem olduğunu** ve mümkün olan en kısa süre ile sınırlı olması gerektiğini belirtmektedir. Söz konusu yükümlülüğün bir görünümü olarak, yerel mahkemelerin başvurucunun yaşının dikkate alınması ve bir cezaya hükmederken veya uygulanmasına karar verilirken alternatif sınırlamaların ve cezaların neden değerlendirmede gerektiğini gerektirilmesi gerekmektedir.

Sonuç

33. Yukarıdaki bütün etkenler değerlendirildiğinde, İFÖD, başvurucunun davasının genel olarak Türkiye'de ifade özgürlüğünün kötüleşmesi bağlamında ve küçükler dahil olmak üzere Facebook benzeri sosyal medya platformlarını kullanan eleştirel seslerin engellenmesi olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşündedir. İFÖD, özellikle, küçükler tarafından ufak bir etki alanı ile yapılan yayınlar dahil olmak üzere eleştirel yaklaşımları olan kişilerin, kamu otoriteleri tarafından ağır bir şekilde cezalandırılması konusunda kaygı duymaktadır.
34. AİHM pek çok başvuruda Türkiye'de Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2 maddesi uyarınca verilen hapis cezalarının Sözleşmenin 10. maddesinin ihlalini teşkil ettiğine karar vermiş ve bu kararların icrası Bakanlar Komitesi tarafından Öner ve Türk grubu davalar altında nitelikli usulle

⁴³ Bkz. *Kommersant ve Diğerleri/Rusya*, no. 37482/10 ve 37486/10, § 23, 23.06.2020.

⁴⁴ *Gülcü/Türkiye*, no. 17526/10, § 115, 19.01.2016

⁴⁵ Bkz. BM Çocuk Hakları Komitesi'nin BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 10 numaralı Genel Yorumu (2007) (GRC/C/GC/10); Avrupa Konseyi standartları için bkz. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi 2010 (2014) kararı, CM/Rec(2008)11.

izlemektedir.⁴⁶ Her ne kadar Sözleşme standartları ile uyumlu hale getirmek için ilgili hükümde pek çok değişiklik yapılmış olsa da uygulamadaki durum iyileşmemiş, aksine daha kötüye gitmiştir. Son yıllarda yargılama ve mahkumiyetlerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. 2014 yılında Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2. maddesi uyarınca yalnızca 669 kişi mahkûm edilmişken 2017 yılında 6.162 kişi mahkûm edilmiştir. 2017 yılından bu yana, Terörle Mücadele Kanunu dahil detaylı istatistikler paylaşılmamaktadır ve özellikle güncel istatistiklere ulaşamamaktadır. Buna karşılık, 2019 yılı için resmi istatistiklere göre 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında 15786 soruşturma açılmış, 4.813 mahkûmiyet kararı ve 1.851 kişi hakkında ise hapis cezası verilmiş. 7.362 kişi beraat etmiştir. 5.450 dosyada hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiştir. Buna karşılık, bunlar arasından kaçının Terörle Mücadele Kanunu'nun 7. maddesinin 2. Fıkrası hakkında olduğu bilinmemektedir.

35. Genel olarak, İFÖD'ün sunumu göstermektedir ki, farklı sosyal medya kullanıcıları arasındaki farkı ve içeriğin Facebook platformu veya herhangi bir sosyal medya platformunda yayılma etkisini de göz önünde bulunduran AİHM'in **Çok Unsurlu Teşvik Testi** Sözleşmenin 10. Maddesine konu olan bu başvuruda değerlendirilmelidir.

23.03.2021

İfade Özgürlüğü Derneği - İFÖD (Türkiye)

İfade Özgürlüğü Derneği resmi olarak ifade ve düşünce özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesi için Ağustos 2017'de kurulmuştur. Dernek, herkesin düşünce ve ifade özgürlüğünden ve bilgi ve bilgiye erişim ve bilgi yayma hakkından yararlandığı bir toplum öngörmektedir.

---

⁴⁶ Bkz. İFÖD'ün Madde 9.2 Bildirimi <https://rm.coe.int/native/09000016809a463a>